

ФЕДЕРАЦІЯ
РОБОТОДАВЦІВ
УКРАЇНИ

ОГЛЯД ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ ТОВАРАМИ У СІЧНІ-ВЕРЕСНІ 2023 РОКУ

**ПОВНОМАСШТАБНА АГРЕСІЯ РОСІЙСЬКОЇ
ФЕДЕРАЦІЇ ПРОТИ НАШОЇ ДЕРЖАВИ, ЯКА
РОЗПОЧАЛАСЯ У ЛЮТОМУ 2022 РОКУ, СТАЛА
НАДЗВИЧАЙНИМ ВИКЛИКОМ ДЛЯ УКРАЇНИ,
А ОТЖЕ І ДЛЯ ЇЇ ЕКОНОМІКИ, ПОВНОЮ
МІРОЮ ЗАЛИШАЄТЬСЯ ТАКИМ ВИКЛИКОМ У
ПОТОЧНОМУ РОЦІ ТА ЙМОВІРНО ЗАЛИШИТЬСЯ
НИМ У 2024 РОЦІ.**

Окупація українських територій, бойові дії на значній території України, руйнування підприємств, обстріли енергетичної та промислової інфраструктури по всій території країни, блокування шляхів експортно-імпортних поставок (зокрема, часткове блокування портів), розрив ланцюгів поставок та інші проблеми логістики, масовий виїзд українців за кордон – це далеко не повний перелік негативних наслідків агресії, які мали місце у минулому році та нікуди не поділися у поточному.

Зрозуміло, що саме цей виклик вже другий рік поспіль має вирішальний вплив на зовнішню торгівлю України.

Додатковою проблемою для постраждалої від війни економіки України є також продовження загального уповільнення темпів зростання світової економіки, а особливо нашого головного торгового партнера – Європейського Союзу, у якому економіки окремих країн вже визнали перехід до рецесії. А також обмежувальні заходи щодо українського експорту сільськогосподарських товарів, які застосовуються Євросоюзом чи окремими його членами.

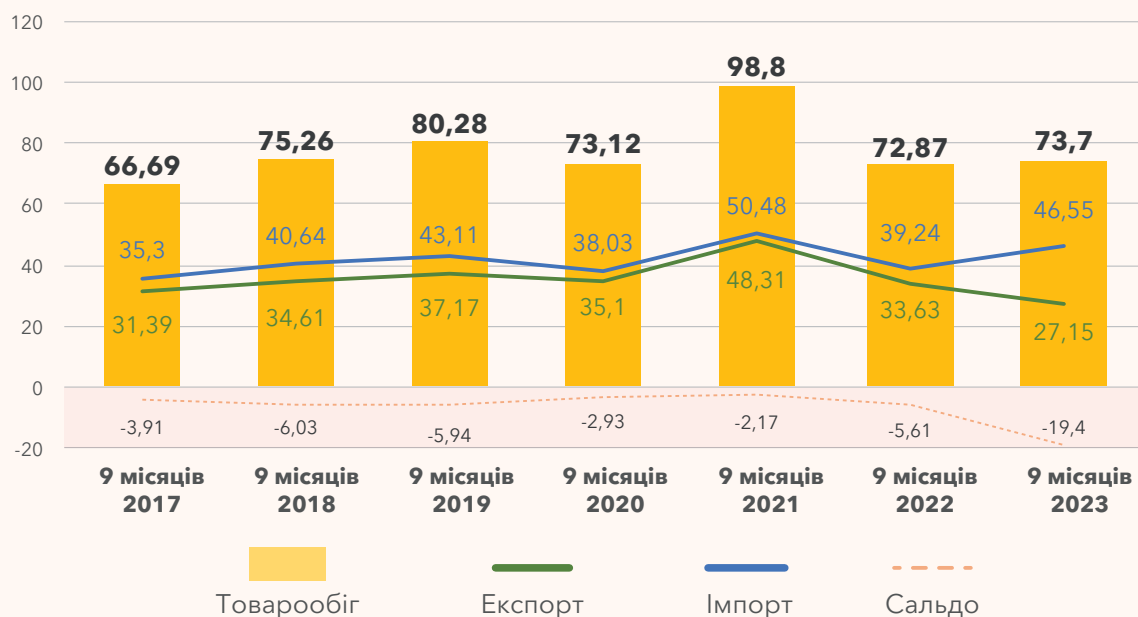

ДОДАТКОВИМИ ПРОБЛЕМАМИ ДЛЯ ПОСТРАЖДАЛОЇ ВІД ВІЙНИ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ Є ТАКОЖ:

- продовження загального уповільнення темпів зростання світової економіки, а особливо нашого головного торгового партнера – Європейського Союзу, у якому окремі країни вже визнали перехід своїх економік до рецесії;
- обмежувальні заходи щодо українського експорту сільськогосподарських товарів, які застосовуються Євросоюзом та/або окремими його членами.

Загалом зовнішньоторговий товарообіг України за три квартали 2023 року майже досяг 73,7 млрд дол., що продовжує перевищувати обсяги зовнішньої торгівлі товарами у минулому році, в якому товарообіг за три квартали склав 71,5 млрд дол. Таким чином, зростання обсягів торгівлі за період, що розглядається, склало 3%. Щоправда складові товарообігу змінювалися по-різному. Так, експорт українських товарів скоротився на 17,8% - з 33,1 млрд дол. до 27,15 млрд дол. Тоді як імпорт навпаки зріс на 19,2% - з майже 38,5 млрд. дол. до 46,55 млрд. дол. Від'ємне сальдо торгівлі товарами, відповідно, збільшилось у 3,6 разів - з 5,4 млрд дол. за три квартали 2022 року до рекордних 19,4 млрд. дол. за три квартали поточного року

Зовнішня торгівля України товарами, млрд дол.

СЛІД ЗАУВАЖИТИ, ЩО СИТУАЦІЯ З УКРАЇНСЬКИМ ЕКСПОРТОМ ТОВАРІВ ПІСЛЯ ПОЧАТКУ ВІЙНИ МОГЛА Б БУТИ ЩЕ ГІРШОЮ, ЯКБИ:

- Євросоюз з червня 2022 року не застосував низку заходів підтримки для України, серед яких, зокрема, були:
 - скасування увізного мита на товари, у тому числі промислові та сільськогосподарські (зокрема, для окремих видів готових харчових продуктів, великої частини мінеральних та хімічних добрив, посуду та виробів для оздоблення житла; виробів з алюмінію та алюмінієвої фольги тощо);
 - скасування тарифних квот на товари українського походження (яловичини, свинини, баранини, м'яса птиці; молока та молочних продуктів; яєць, меду, часнику, цукру; пшениці, ячменю, кукурудзи, вівса; солоду, крохмалю, грибів; виноградного та яблучного соків; інших) харчових продуктів, тютюнових виробів);
 - скасування системи вхідних цін (мінімальних їх рівнів) на українські фрукти та овочі (винограду, виноградного суслу та соку; помідорів та томатного соку; кабачків та артишоків; груш, абрикос та сливи);
 - відмова від застосування антидемпінгових та спеціальних заходів (до деяких видів прокату плоского, до якого застосовувалося антидемпінгове мито у розмірі 60,5 євро за тонну; до деяких видів труб, трубок та профілів порожніх, безшовних з чорних металів, щодо яких антидемпінгове мито сягало 25%; до широкого кола виробів із сталі, щодо імпорту яких було накладено спеціальні заходи у розмірі 25% мита після вичерпання квот);

2. під впливом світової спільноти, країн «Великої сімки», Туреччини та ООН Росія влітку 2022 року не погодилась на так звану «зернову угоду», згідно з якою було розблоковано низку українських портів для експорту української сільськогосподарської продукції.

Проте у другому кварталі поточного року з'явилися чинники, які навпаки пригнічують український експорт.

ПО-ПЕРШЕ, у квітні декількома країнами Східної Європи були введені обмеження та навіть заборони на ввезення на територію цих країн (у окремих випадках це розповсюджувалося і на транзит) низки сільськогосподарських товарів та продуктів харчової промисловості українського походження. Після перемовин з Єврокомісією ці країни погодилися скасувати свої рішення, але при цьому одночасно із їх скасуванням 2 травня набрало чинності рішення Єврокомісії про заборону імпорту пшениці, кукурудзи, ріпаку та насіння соняшнику українського походження до Болгарії, Угорщини, Польщі, Румунії й Словаччини на період з 2 травня до 5 червня цього року заборонила. Згодом ЄС продовжив до 15 вересня запобіжні заходи щодо імпорту українського зерна до зазначених країн. Після ж закінчення обмежувальних заходів, тимчасово введених Єврокомісією на вимогу Польщі та інших східноєвропейських країн, рішення про продовження блокування українського аграрного експорту прийняли вже безпосередньо уряди Польщі, Словаччини та Угорщини. Більше того, у четвертому кварталі ситуація ще більше погіршилася для українських товаровиробників через блокування основних пунктів пропуску на кордоні України та Польщі польськими перевізниками.

ПО-ДРУГЕ, Росія ще до виходу з «зернової угоди», який стався 17 липня п.р., почала зволікати з оглядом суден, які в рамках цієї угоди вивозили українську сільськогосподарську продукцію з чотирьох чорноморських портів, тим самим штучно зменшуючи кількість таких суден та обсяги експорту сільгосппродукції. Зрозуміло, що після формального припинення дії «зернової угоди» проблема з морським експортом сільгосппродукції значно поглибилася. Тим більше що Росія вдалася до ударів по чорноморським та дунайським портам. При цьому ще в травні Національний банк України оцінював проблеми з функціонуванням «зернового коридору» й обмеженням імпорту агропродукції сусідніми країнами приблизно у 800 млн дол. втрат на місяць. Зрозуміло, що ці втрати у третьому кварталі тільки зросли.

Експорт

Вищезазначені проблеми цілком природньо вплинули на падіння експорту у третьому кварталі п.р. Зокрема, якщо за підсумками першого півріччя падіння експорту складало 15,5% у порівнянні з відповідним періодом 2022 року, то за підсумками 9 місяців воно, як вже було вказано вище, збільшилося до 17,8%. Безпосередньо ж у третьому кварталі обсяги українського товарного експорту зменшилися у річному вимірі з 10 млрд дол. до 7,65 млрд дол., тобто на 23,5%. І це на фоні невеликого (на 200 млн дол.), але зростання українського експорту у другому кварталі п.р. у річному вимірі.

Тобто заяви української влади про те, що Україна продовжить дію «зернової угоди» у односторонньому порядку поки не дуже підтверджуються фактами.

З огляду ж на блокування кількох пунктів пропуску польськими перевізниками з 6 листопада та висування ними неприйнятних умов для їх розблокування подальші перспективи хоча б стабілізації українського експорту у короткостроковій перспективі виглядають досить примарними.

Зрозуміло, що ще однією проблемою для України є суттєва зміна структури товарного експорту у порівнянні з довоєнною і навіть у порівнянні з минулим роком.

За 9 місяців 2021 року найбільшу питому вагу у експорті займали чорні метали (21,4%), на другій позиції був експорт зернових (16,1%), на третьому залізної руди (12,6%). Вже за підсумками 9 місяців минулого року, звичайно, на перше місце перейшов експорт саме зернових культур (18,5%), на другу позицію перемістилися жири та олії (13%), але експорт чорних металів складав все ще суттєві 12,6% – звичайно значною мірою завдяки значним обсягам їх експорту у січні – лютому, напередодні війни.

За підсумками 9 місяців поточного року частка зернових у експорті збільшилася до 23,7%, жирів та олій до 15,3% (передусім, звичайно, йдеться про соняшникову олію), тоді як частка чорних металів впала до 7,7% та вже ненабагато випереджає експорт деревини (4,4%).

При цьому у абсолютному (грошовому) вимірі за підсумками 9 місяців п.р. у річному вимірі збільшився експорт виключно товарів аграрно-харчової групи (1-24 УКТ ЗЕД), щоправда лише на 0,6% і за рахунок першого півріччя. При цьому безпосередньо у третьому кварталі п.р. спад у експортних поставках дістався і цих груп товарів: причому падіння склало 26,7%.

Експорт всіх інших товарів, які потребують промислової обробки, продовжує скорочуватись. Наприклад, експорт чорних металів у річному вимірі впав майже вдвічі

(з 4,1 млрд дол. до 2,1 млрд дол.), залізної руди більше ніж у 2 рази (з 2,8 млрд дол. до 1,3 млрд дол.) електричних машин та обладнання у 1,5 рази (з 2,1 млрд дол. до 1,4 млрд дол.). Якщо ж порівнювати з трьома кварталами довоєнного 2021 року, то експорт за зазначеними групами товарів впав, відповідно, в 4,7; 4,6 та 1,65 разів. А падіння експорту продукції хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості виявилось взагалі багаторазовим.

ПРИЧИН ЗМІНИ СТРУКТУРИ ЕКСПОРТУ НА КОРИСТЬ АГРАРНО-ХАРЧОВОЇ СКЛАДОВОЇ ДЕКІЛЬКА І ВОНИ ДОВОЛІ ОЧЕВИДНІ:

- місцезнаходження більшості металургійних та рудних виробництв на сході та південному-сході країни, що спричинило руйнування значної їх частини або окупацію територій, де вони були розташовані, або продовження на таких територіях бойових дій;
- ураження енергетичної інфраструктури атаками агресора, що призвело до проблем із постачанням електроенергії особливо на початку року та взагалі до проблем із енергоємними виробництвами;
- відсутність механізму експорту продукції на кшталт «зернової угоди», яка відпрацювала рік, що призводить до логістичних складнощів, а іноді і до неможливості вивезення продукції.

Загалом питома вага експортних товарів, що зазнали промислової обробки, скоротилася за підсумками 9 місяців 2023 року до рекордно низького рівня в 64,3% у порівнянні з 69,9% роком раніше.

Взагалі, якщо порівнювати структуру експорту з попередніми роками, то перехід до майже виключно аграрно-сировинного її вигляду є ще більш очевидним.

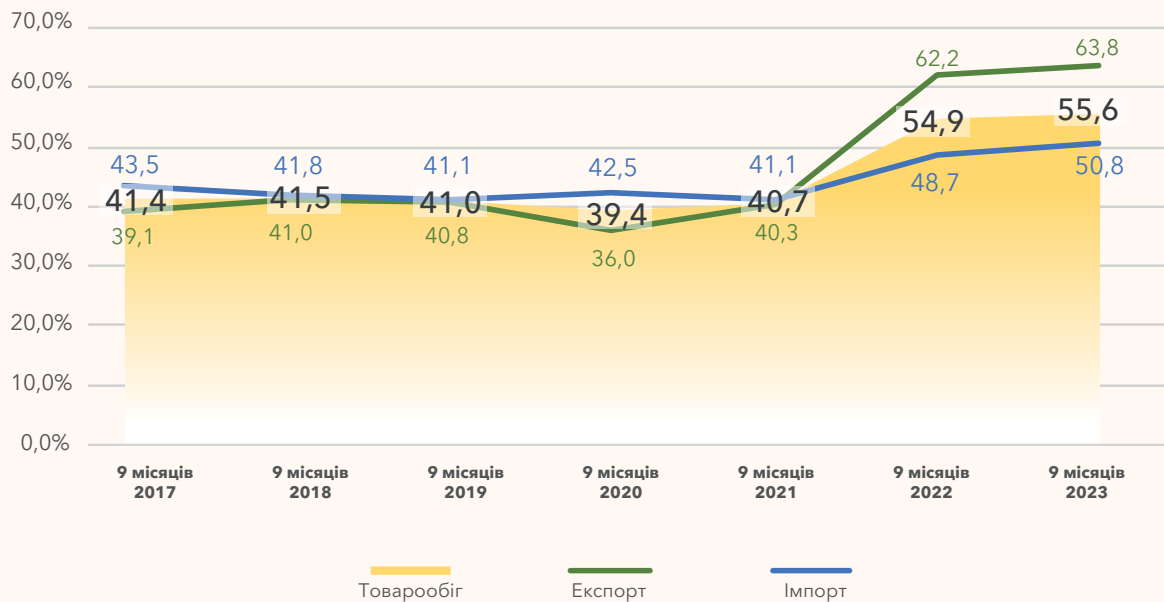
Структура експорту товарів за розділами УКТ ЗЕД

Така очевидно негативна тенденція не може вселяти оптимізм. Але очевидно, що без належної підтримки з боку держави зміна цього тренду взагалі малоімовірна – економіка продовжить деградувати в аграрно-сировинному напрямку. І тим більше у період війни, коли промисловість (передусім переробна) потребує особливої уваги та підтримки. Продовження ж цієї тенденції серед іншого веде до скорочення економіки в цілому, доданої вартості, яка в ній виробляється, кількості робочих місць тощо.

Якщо розглядати географічну структуру експорту, то очевидним є той факт, що Україна у питанні експорту своєї продукції сьогодні є дуже залежною від європейського ринку – навіть попри ті обмеження, які були введені східноєвропейськими країнами та Єврокомісією щодо українського зерна, про які йшлося вище. Загальний обсяг експорту українських товарів до Євросоюзу за підсумками 9 місяців п.р. склав понад 17,3 млрд. дол. – тобто майже 64% від загального експорту за цей період.

Частка ЄС у зовнішній торгівлі України товарами, %

Безпрецедентне збільшення частки Євросоюзу у географічній структурі товарного експорту України, починаючи з минулого року, крім проблем із використанням портової інфраструктури безпосередньо пов'язано із заходами підтримки України з боку Євросоюзу, про які йшлося вище. Ці заходи підтримки призвели не тільки до збільшення питомої ваги країн Євросоюзу в українському експорті, але й дозволили українським експортерами у минулому році навіть дещо наростити обсяги експорту товарів до країн Євросоюзу (на 1,1 млрд. дол. або на 4% у порівнянні з 2021 роком). Проте за підсумками 9 місяців поточного року все ж таки спостерігається відносно значне його падіння: на 3,6 млрд дол., або більш ніж на 17%. І це падіння безумовно прямо пов'язано з обмежувальними заходами щодо українського експорту. А отже є всі підстави вважати, що у четвертому кварталі зазначене падіння тільки збільшиться.

Імпорт

Імпорт, як вже зазначалося вище, за підсумками трьох кварталів п.р. збільшився досить суттєво – на 19,2% у порівнянні з відповідним періодом 2022 року.

Звичайно це стало можливим через суттєву фінансову підтримку, яку надають Україні її західні партнери у вигляді кредитів та грантів, адже торговий дефіцит України у поточному році досяг рекордних значень. Зокрема, за підсумками трьох кварталів він сягнув 19,4 млрд дол., збільшившись у 3,6 разів у порівнянні з аналогічним періодом минулого року, коли він складав 5,4 млрд дол. Тобто сьогодні на кожний долар, отриманий від експорту товарів, Україна імпортує товарів більш ніж на 1,71 долар. І напевно така ситуація може зберігатися досить довго.

В структурі товарного імпорту лідирує положення, як і всі останні роки (у тому числі довоєнні) зберігає мінеральне паливо (нафтопродукти, природний та зріджений газ), якого імпортовано на 7,9 млрд дол., що складає 17,1% у загальному обсязі імпорту. Друга позиція у імпорті за засобами наземного транспорту, яких за три квартали ввезено на 5 млрд дол. (10,7%), третя – за електричними машинами, обладнанням та їх частинами (відповідно, 4,3 млрд дол, 9,3%). У значних обсягах також імпортувалося ядерне паливо (3,8 млрд дол., 8,1%), а також пластмаси, полімерні матеріали та вироби з них (2,8 млрд дол., 6%). До речі, вихід на третю за обсягами позицію

по імпорту електричних машин, обладнання та їх частин значною мірою пов'язано із зростанням імпорту генераторів, трансформаторів тощо у зв'язку з ракетними ударами агресора по енергетичній інфраструктурі протягом четвертого кварталу минулого – першого кварталу поточного років. Тобто йдеться не про збільшення інвестиційного попиту, а скоріше про екстрені закупівлі необхідного готового обладнання.

За підсумками трьох кварталів п.р. спостерігається зростання імпорту практично за всіма групами товарів УКТ ЗЕД за виключенням мінеральних палив, закупівлі яких у грошовому вимірі зменшилися передусім через відносно низькі ціни на них (особливо в першому півріччі п.р.).

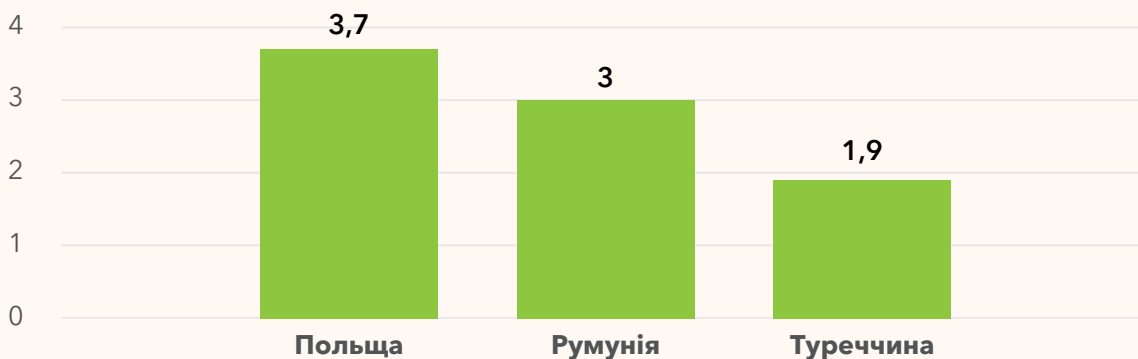

Структура імпорту товарів за розділами УКТ ЗЕД

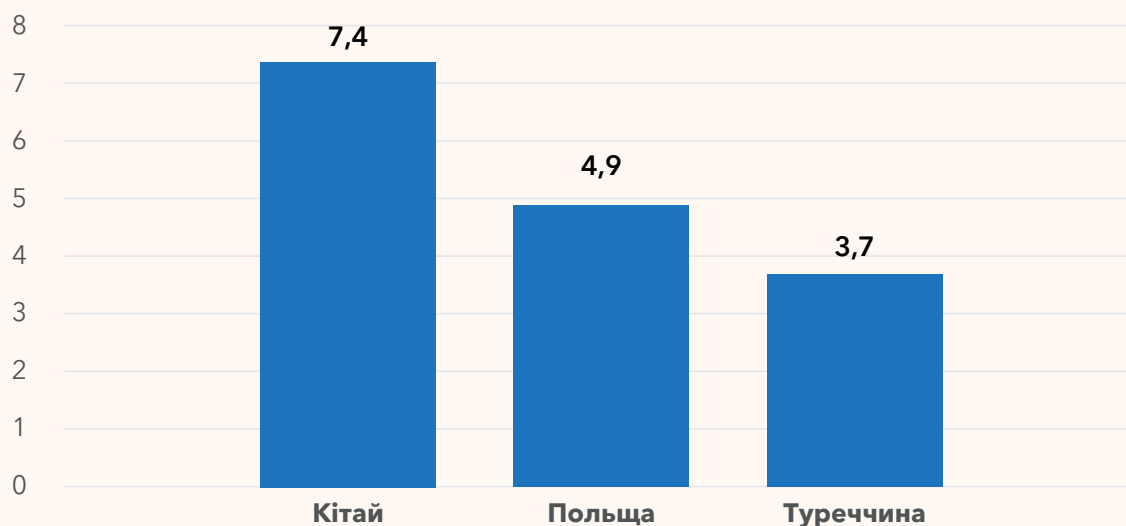
Головним постачальником імпортованих товарів на український ринок з великим відривом залишається Китай, з якого було ввезено продукції на 7,4 млрд дол. При цьому у порівнянні з трьома кварталами минулого року імпорту з Китаю збільшився на більш ніж на 1,6 млрд дол. або на 28,5%. Суттєвим чином також збільшився імпорту товарів з Польщі – на 1,1 млрд дол. до 4,9 млрд дол. (тобто на 30%). На фоні ініційованих передусім польською владою обмежень щодо постачань українських товарів до Польщі та інших країн Східної Європи це призвело до повного переформатування торгівлі між Україною та Польщею. Якщо за підсумками трьох кварталів минулого року Україна у торгівлі з Польщею мала торговий профіцит в обсязі майже 1,5 млрд дол., то за підсумками трьох кварталів п.р. ми маємо вже торговий дефіцит в обсязі 1,2 млрд дол., який продовжує збільшуватися на тлі звинувачень польської сторони про буцімто захоплення українськими виробниками польського ринку та нанесення шкоди польським виробникам. Тобто вводячи обмеження на польському ринку для українських виробників, Польща продовжує торгіву експансію на український внутрішній ринок і за обсягами ввезення товарів впевнено посідає на ньому друге місце. До речі, випереджаючими темпами зростає і турецький імпорту у порівнянні з експортом українських товарів до цієї країни. Імпорту з Туреччини до України за підсумками трьох кварталів п.р. у порівнянні з аналогічним періодом минулого року зріс в 1,5 разів, тоді як український експорту до Туреччини майже не змінився за обсягами.

Країни, до яких спрямовано найбільші обсяги експорту товарів з України за 9 місяців 2023 року, млрд дол.

Імпорт товарів з Євросоюзу загалом за підсумками трьох кварталів 2023 року склав 23,65 млрд. дол., що не тільки на 4,44 млрд. дол. або на 24% більше, ніж у аналогічному періоді попереднього року, а й взагалі є рекордом. Таким чином, сальдо торгівлі товарами між Україною та Євросоюзом, яке рік тому впродовж всього року залишалося позитивним, за підсумками трьох кварталів п.р. сягнуло від'ємного значення у -6,33 млрд. дол.

Країни, з яких імпортовано найбільші обсяги товарів в Україну за 9 місяців 2023 року, млрд дол.

До речі, імпорт з ЄС склав 50,8% у загальному імпорті України за підсумками трьох кварталів п.р.

Висновки

Отже зовнішня торгівля України товарами у 2023 році продовжує зазнавати ті ж драматичні втрати, яких вона зазнавала ще з минулого року – з початку збройної агресії Російської Федерації.

Особливо ці втрати, звичайно, торкнулися експорту товарів, зокрема, через окупацію українських територій, руйнування підприємств, обстріли енергетичної інфраструктури, блокування шляхів експортно-імпортних поставок (зокрема, портів), розрив ланцюгів поставок та інші проблеми логістики, масовий виїзд українців за кордон тощо. Крім того, ще з минулого року негативний вплив на динаміку експорту має не найкращий стан світової економіки.

При цьому завдяки грантовій та кредитній зовнішній підтримці ситуація з імпортом товарів виглядає значно краще, але, звісно, при цьому продовження можливостей підтримувати імпорт і залежить від наявності такої підтримки.

Вагому підтримку українському товарному експорту ще у минулому році надав Євросоюз, який прийняв рішення скасувати ввізні мита, квоти, систему вхідних цін та антидемпінгові і спеціальні заходи щодо товарів українського походження. Це дозволило українським експортерам навіть дещо наростити експорт товарів до Євросоюзу у 2022 році та не так багато втратити у експорті у першому півріччі поточного року. А частка Євросоюзу у зовнішній торгівлі України тепер стабільно перевищує 50%. У той же час введені спочатку сусідніми державами, згодом і Євросоюзом, а потім знову країнами-сусідками обмеження на експорт української сільгосппродукції стали значущим фактором, який негативно впливає на український експорт. Не менше значущим фактором є і вихід Росії з так званої «зернової угоди» та завдання агресором ударів по українських портах. У четвертому кварталі на тлі цих проблем та з врахуванням блокування польськими перевізниками низки погранпереходів на українсько-польському кордоні, перспектив для покращення ситуації з динамікою українського експорту поки що не проглядається.

При цьому структура українського експорту, яка погіршувалася у аграрно-сировинний бік і у попередні роки, значно деградувала у цьому напрямку саме в 2022 році і продовжує деградувати й надалі. І без належної підтримки з боку держави, а також ймовірно і наших західних партнерів, навряд чи можна очікувати зміни цього негативного тренду. Який серед іншого веде до скорочення економіки в цілому, доданої вартості, яка в ній виробляється, кількості робочих місць тощо. Тож необхідність таких заходів підтримки, передусім для переробної промисловості, абсолютно очевидна.

ФЕДЕРАЦІЯ
РОБОТОДАВЦІВ
УКРАЇНИ

01030, м. Київ,
вул. Михайла Коцюбинського, 1

Тел.: +38 044 251-70-10(11)
Факс: +38 044 251-70-62
E-mail: fru@fru.org.ua

fru.ua
facebook.com/UkrainianEmployers
twitter.com/UkrEmployers
www.youtube.com/user/UkrainianEmployers